

УДК 141.332:130.3

Матвеев В.О.

Теософія в аспекті самореалізації особистості

Аналізується актуальність розвитку теософії та Теософського товариства. Дана проблема розглядається в історичному та філософському аспектах. Особливу увагу приділяється аналізу теософії в аспекті самореалізації особистості.

Ключові слова: теософія, містицизм, самореалізація, особистість.

Починаючи з другої половини ХХ ст. спостерігається зростання цікавості як до містицизму взагалі, так і до теософії та Теософського товариства зокрема. Термін «теософія» (від грец. *theos* – Бог і *sophia* – мудрість, знання), вживається зазвичай в двох аспектах:

1) В широкому сенсі цього слова – як містичне богопізнання. У Псевдо-Діонісія Ареопагіта, наприклад, цей термін є синонімом теології. Однак в ході історичного розвитку ці поняття наповнилися різним змістом. Теософією на відміну від теології, котра спирається на одкровення та догмати, почали називати вчення про бога, котре засноване на позаконфесійному суб'єктивному або езотеричному досвіді, викладеному у вигляді зв'язної упорядкованої системи. Деякі дослідники відносять до теології гностицизм, герметизм, неоплатонізм, каббалу, вчення розенкрейцерів тощо. Більш розповсюдженим є, однак, застосування цього терміну до низки містичних вчень ХІУ–ХУІІІ ст., що стоять поза ортодоксальною церковною християнською традицією, – Я.Бьоме, Парацельса, Л.К. Сен-Мартена, графа Сен-Жермена, Е.Сведенборга, Ф.Етингера та ін. Представник німецької класичної філософії Ф.Шеллінг вживав термін «теософія» для позначення синтезу містичного богопізнання та раціоналістичної філософії. Для російського філософа В. Соловйова «вільна теософія» означає вищий синтез різних методів пізнання.

2) Релігійно–містичне вчення російсько–української (народилася на території України) письменниці О. П. Блаватської (1831–1891) та її послідовників. Відкидаючи «історичні форми релігії», теософія прагнула об'єднати різні віросповідання через розкриття тотожності або схожості езотеричного змісту всіх релігійних символів і створити на цій основі свого роду універсальну систему знань. Згідно теософії, головна мета людини – досягнення окультного «знання» і надприродних здібностей, що можливе за допомогою індивідуального духовного пошуку та наявності таємної традиції вищих посвячених, махатм (букв. «велика душа»), що інспірують духовну еволюцію людини. Ідеями теософії цікавився широкий спектр людей від махатми Ганді до російського художника–абстракціоніста В.Кандинського. Особливо в цьому ряду виділяються О.І. і М.К.Реріхи, що започаткували один з її напрямів теософії – агні–йогу.

За час свого існування Теософського товариства вийшла велика кількість публікацій, в яких відбилися різні, часто кардинально протилежні позиції щодо оцінки даного феномену. Першу позицію можна визначити як апологетичну. Вона представлена в першу чергу в роботах самих теософів: О.П.Блаватської, Х.С.Олкотта, А.Безант, Й.Рамачараки, Ч.У.Ледбітера, Р.Штейнера та ін. Праці теософів мали великий резонанс в різних країнах світу, про що й свідчить досить широка популярність теософії.

В середовищі християнської церкви були і є різні щодо теософії позиції. Якщо в перші десятиліття існування Теософського Товариства його ідеями нерідко захоплювалися православні священники в Росії та інших країнах (наприклад, С.Ключніков в передмові до роботи А.Безант «Езотеричне християнство» наводить слова одного з видних церковних ієрархів Болгарії; «Лише тепер я зрозумів, що таке істинне християнство» [1,11]), то в даний час православна церква особливо Руська займає щодо теософії однозначно негативну позицію. Так, диякон Андрій Кураєв, який виступає в якості свого роду її рупора, видав низку робіт, де порівнює теософію з сатанізмом [2,3]. Подібну позицію займають й інші богослови. Наприклад, архімандрит Рафаїл опублікував в Інтернеті статтю під назвою: «Про теософію», де вказує, що під теософією «приховується неоязичництво, котре хоче зруйнувати християнство і побудувати на місці Церкви пантеон – «храм всіх богів». Перед таким визначенням теософії о. Рафаїл дає визначення язичництву, вказуючи, що «для святих отців, християнських апологетів і містиків язичництво було духовною катастрофою людства, втратою істинного Бога і поклонінням демонічним силам, котрі являли себе під іменами і масками язичницьких божеств. Це був світ чорної руйнівної енергії, область темряви і духовного безумства, куди не проникало світло божественного Логосу». Тому теософія, на думку о. Рафаїла, є «релігія сатани, де Бога хочуть представити у вигляді демона, а демонам поклонятися, як Богу» [4].

Більш гнучку позицію на даний час займають інші напрями християнства – католицизм і протестантизм. На теософських конференціях і семінарах часто приймають участь не лише рядові священники, але й ієрархи, які нерідко вказують, що теософія допомогла їм краще зрозуміти догмати християнства в контексті інших релігій, особливо завдяки засвоєнню духовної практики Сходу. Таке оновлення християнства, на їх думку, є дуже важливим для сучасності. В деяких католицьких мона-

стирях і протестантських общинах практикують йогічні вправи і медитативну практику на кшталт дзен–буддистської. Цікавим фактом є також те, що попередній Папа римський Павло Іван II виступив із закликом інкультурації, тобто впровадження християнства через культуру інших народів і пропонував обрати в якості експериментальної бази Індію.

Що стосується наукового підходу, то з точки зору як позитивістської та матеріалістичної філософії, а також природничих наук в більшості випадків теософія розглядалася як мракобісся, а її засновниця О.Блаватська – як «шарлатанка» та «крадійка душ». Так, відомий вчений В. Соловійов в своїй досить об'ємній роботі врешті решт висловив своє розчарування Теософським товариством та О.Блаватською, з котрою був особисто знайомий [5]. Сучасна дослідниця Пазілова В.П. також займає негативну позицію відносно засновниці Теософського товариства, даючи останній досить різку характеристику: «... судячи з мемуарів, мадам Блаватська володіла (або страждала) тою особливою самозапальною уявою, що медичною мовою називається маячнею, або міфоманією, а на літературній – хлестаковщиною...» [6,17]. Полковника Г. Олкотта Пазілова йменує не інакше як «спіритом–невдахою» [6,19].

Разом з тим є немало публікацій, де роботи представників Теософського Товариства оцінюються вельми позитивно. Так, наприклад, махатма Ганді в своїй автобіографічній роботі «Моє життя» писав: «Пам'ятаю на прохання братів я прочитав «Ключ до теософії» м–м Блаватської. Книга ця викликала в мене бажання читати книги з індуїзму. Я не вірив більше місіонерам, котрі стверджували, що індуїзм наповнений забобонами» [7,89]. Досить відомий російській дослідник духовної культури О.Владіміров в своїй монографії «Кумран і Христос» [8], цитує С.Кренстона, котрий в своїй роботі присвяченій О.Блаватській, вказував, що «Таємна доктрина» постійно лежала на робочому столі Альберта Ейнштейна [9,10–11], автора теорії відносності, котрий останні тридцять років працював над створенням теорії єдиного поля. Таким чином, великий учений, що відкрив теорію відносності не цурався ідей О.Блаватської. У О.П.Блаватської було також немало друзів в науковому світі. В Теософському товаристві були задіяні американський винахідник Томас Едісон, відомий хімік і фізик XIX ст. Вільям Крукс, знаменитий французький астроном Каміль Фламмаріон, американський філо-соф Вільям Джеймс. Кренстон наводить також перелік ідей О.Блаватської, котрі через десятиліття були визнані наукою [9,514–550]. Дослідниця Мінутко І.А. в своїй роботі наводить статті з різних видань Індії, Англії, США, де автори високо оцінюють внесок О. Блаватської в світову культуру [10,359–364].

Виходячи з такого плюралізму думок відносно теософії та Теософського товариства досить актуальним є завдання з наукової точки зору провести дослідження історії виникнення Теософського товариства, ідей, котрі воно популяризує (особливо ідею вдосконалення людини) та визначення наскільки цінним є внесок в філософську думку його засновників.

Головну роль в створенні Теософського товариства зіграла наша землячка, Олена Петрівна Блаватська, котра народилася 11 серпня 1831 року в Катеринославі (нині Дніпропетровськ), в інтелігентній дворянській сім'ї: батько був офіцером, мати, що рано померла, була досить популярною в сорокових роках письменницею, котрій відомий літературний

критик В.Г.Белінський присвятив декілька хвалебних сторінок, назвавши її російською «Жорж Санд». В сім'ї свого діда Олена Петрівна провела значну частину свого дитинства, спочатку в Саратові, де він був губернатором, а потім в Тифлісі. Уже в дитинстві в неї проявлялася нахил до містицизму. Вона часто розповідала про містичне відвідання її невідомими особами. Найчастіше їй являвся образ індуса в білій чалмі, котрого вона називала своїм Покровителем, бо він, як вона вважала, не раз рятував її в небезпечних ситуаціях.

В сімнадцять років, для того, щоб набутися свободу від контролю своїх рідних, вона вийшла заміж за сорокалітнього чиновника, дійсного статського радника Н.В.Блаватського, якого через декілька місяців не задумуючись кинула і відправилася в подорож по Туреччині, Греції, Єгипту, намагаючись проникнути в Тибет. З 1851 року по 1853 рік вона подорожує по Південній Америці, переїжджає в Індію, робить другу невдалу спробу проникнути в Тибет і повертається через Китай і Японію в Америку.

З 1853 року по 1858 рік – подорож по Північній і Центральній Америці і переїзд в Англію, повернення з Англії через Єгипет і Індію й третя невдала спроба проникнути в Тибет. Повернувшись на чотири роки в Росію, Блаватська не покидає своєї мрії відносно Тибету і в 1864 році таки її здійснює. 8 вересня 1875 року О.П.Блаватська разом з полковником Г.С.Олкоттом, з яким вона познайомилася рік тому, У.К.Джаджем та ін. створює Теософське товариство. 17 листопада Г.Олкотт офіційно проголошує про створення товариства. В 1877 році була опублікована перша велика книга О.Блаватської «Викрита Ізіда» в Нью-Йорці, що викликала велику зацікавленість з боку американської публіки. Діяльність товариства незабаром поширилася на багато країн Європи й Америки. В 1879 році міжнародна штаб-квартира була перенесена в Бомбей, а пізніше, в 1882 році, в Адьяр, передмістя Мадрасу, де знаходиться й до сьогодні. Там зведений теософський храм, де знаходиться колосальна статуя О.П.Блаватської, котра сидить на в'ясанні (кріслі, що нагадує трон, так в індуїстських храмах завжди шанували видатних духовних вчителів – гуру).

Починаючи з жовтня 1879 році почав виходити журнал «Theosophist», що сприяв росту популярності Теософського руху в Індії в 1879–1884 років Блаватська і Олкотт робили тривалі поїздки по Індії, намагаючись пробудити цікавість індійського народу до власної релігії та культури. З-за хвороби О.П.Блаватська змушена була повернутися в Європу. Але незважаючи на погіршення здоров'я вона не припиняє своєї роботи. Так нею були написані три томи «Таємної доктрини», «Ключ до Теософії», «Голос мовчання», велика кількість статей в журналі «Lucifer», котрий вона почала видавати зразу по приїзду в Лондон. Блаватська померла 8 травня 1891 року. Кремована в Йокінгському крематорії (графство Суррей, Англія).

Полковник Х.С. Олкотт був першим президентом Товариства (1875–1905). Після нього Товариство очолювали Анні Безант (1907–1933), Г.С. Арундейл (1934–1945), К. Джинарадждаса (1946–1953), Н.Шрі Рам (1953–1973) і Джон Б.С. Коутс (1973–1979). З 1980 г. президентом Товариства являється Радха Берн'є.

А. Безант, під час свого президентства проголосила молодого індуса Крішнамурти новим «спасителем» людства, що було її ідеологічно-полі-

тичним прорахунком, оскільки через деякий час Крішнамурті відійшов від теософії. Це спровокувало розкол Теософського товариства і виділенням антропософії на чолі з Р. Штейнером (1861–1925 рр.).

Що стосується Німецького Теософського товариства, котре виникло в липні 1884 року під головуванням В.Губбе–Шлейдена в Ельбельферді, то можна зазначити, що воно зіграло значну роль в розвитку теософського руху. Товариство видавало журнал «Сфінкс», де друкували свої статті немало відомих вчених – психологів, філософів, істориків. Другою хвилею теософського руху є течія пов'язана з іменем видатного філософа Ф.Гартмана, котрий не тільки був особисто знайомий з О.П.Блаватською, але й певний час був діючим президентом Теософського товариства, під час її відсутності. Ф.Гартман в 1889 році організував теософський світський монастир в Асконі, а також надрукував переклади індійських священних текстів і переклади Блаватської в своєму журналі «Квітки лотосу». Крім вказаних журналів в Німеччині також були видані книжна серія «Бібліотека езотеричних праць», серія «Теософські праці», переклади Дао–Де–Дзин, Бхагавад–гіти, праці, де висвітлювалися різні аспекти буддизму, містичного християнства тощо. В серпні 1896 року було створено Німецьке Теософське Товариство як національна галузь Інтернаціонального Теософського Братства.

Російське Теософське товариство було створене в 1908 році. Цьому сприяли, очевидно, як містична народна традиція, так і захоплення таємними та окультними організаціями в дворянському середовищі. За десять років свого існування – до його заборони Радянською владою в 1918 році – товариство вело досить широку культурно–просвітницьку діяльність: лекції, дослідницькі семінари, курси, книговидавництво, розробка педагогічних систем, створення братств та сільськогосподарських общин.

Після заборони, теософія в Радянському Союзі змушена була розвивалася підпільно і лише, так звана, перебудова надала можливість появи перших публікацій починаючи з 1990–х років, що вже не несли в собі чітко вираженої критично–негативної спрямованості, як за часів існування тоталітарної системи.

Першою офіційно відкритою подією стала проведена в травні 1990 року в Москві в Центральному Домі літераторів виставка, що була присвячена О.П.Блаватській «Сфінкс ХІХ століття». На цю виставку асоціацією «Світ через культуру» була запрошена й Радха Берньє, Президент Міжнародного Теософського товариства. Це поклало відродженню теософії в Росії, оскільки група ентузіастів з Асоціації «Світ через культуру» (Р.Т.Дроздова, Е.С.Лебедева, Д.Н.Попов та ін.) прийняла рішення про відновлення Російського Теософського товариства. 8 січня 1991 року в Палаці Культури «Меридіан» (м. Москва) відбулася Установча конференція РТТ, були затверджені Устав, Маніфест та програма Товариства. 14 березня 1991 року Устав РТТ був зареєстрований Міністерством Юстиції РСФСР і внесений в державний реєстр уставів громадських організацій під номером 16. Головою був обраний Д.Н.Попов. Відповідальним секретарем Є.С.Лебедева. В цьому ж році був також відроджений журнал «Вісник Теософії», друкований орган дореволюційного Російського Теософського товариства (Свідоцтво про реєстрацію засобу масової інформації «Вісник Теософії» № 1267 від 18.11.91).

Крім того, в 1991 році Російським Теософським товариством була організована виставка присвячена життю і творчості О.П.Блаватської, котра демонструвалася не лише в Росії, але й містах інших республік колишнього Радянського Союзу: Львові, Києві, Каунасі. Були відкриті відділення РТТ в м. Санкт-Петербурзі і Смоленську, а також секції в Калузі і Дніпропетровську. При Російському Теософському товаристві створений Еколого-культурний виховально-освітній центр «Відкрита свідомість». З 2000 року в Інтернеті діє сайт www.theosophy.ru, де збирається інформація про різні теософські групи та бібліотека теософської літератури.

Що стосується України, то хоча офіційно зареєстрованої секції Міжнародного Теософського товариства тут немає, але все ж є існує сайт www.ankh.org.ua, де розміщені адреси представників МТТ в чотирьох містах України: Києві, Дніпропетровську, Ялті та Кременній, Луганській обл. Українські теософи ведуть досить активну пропагандистську роботу. Так за останні роки вони прийняли участь в організації семінару МТТ в Києві (серпень 2004 р.), конференції в Криму (червень 2006 р.), форумі присвяченому О.П.Блаватській (вересень, 2004 р., Дніпропетровськ), щорічних зборах МТТ в Адьярі (грудень 2006 р.), Європейському Конгресі теософів (2007 р., Гельсінкі). В Києві, по вул. Жилянській, в приміщенні Бібліотеки езотеричної літератури, практично щосуботи, читаються лекції з теософської тематики. В Дніпропетровську, на батьківщині О.П.Блаватської, з 1991 року ведеться робота по створенню в Домі Фадєєвих по вул. Ленінградській, 11 Музейного центру О.П.Блаватської та її сім'ї.

На даний час Теософське Товариство являє собою міжнародну організацію, яка діє майже в 70 країнах світу, об'єднуючи близько 150 тисяч членів (в т.ч. 33 тис. в Індії). Сюди входять люди, що належать до різних рас і народів, сповідують різні релігії і мають різні професії.

Очевидно, для розуміння суті теософії і тенденцій її поширення необхідно визначити причини завдяки яким зростає популярність філософії в сучасному світі.

Проводячи певний інтроспекційний аналіз, можна зазначити, що криза віри в західному світі, що почалася, очевидно, ще з діяльності французьких матеріалістів, котрі ставили собі за мету звільнити людину від церкви, вбачаючи в останній перешкоду до світлого майбутнього. Однак, ці благі наміри привели, на жаль, не стільки до бажаного звільнення людини, скільки до втрати віри і поширення нігілістичних тенденцій, песимізму і скептицизму в середовищі освічених європейців. Тому не дивно, що теософія знайшла відгук в серцях інтелігентних людей, що знаходилися і знаходяться в духовних пошуках, оскільки вона завжди прагнула вирішити сенсоважливі питання, наділивши людину відчуттям усвідомлення своєї участі не лише в соціальних, але й в космічних процесах, вказавши тим самим на її гідне місце, як в суспільстві, так і в Універсумі.

Успіх теософії також полягав в тому, що вона як система знань, прагнула поєднати в собі раціоналізм та езотерику, новітні наукові концепції та стародавні релігійні ідеї, роблячи акцент на розкритті езотеричних вчень і вказуючи на те, що вони не суперечать новітнім відкриттям в науці, а, навпаки, сучасна наука лише підтверджує прозріння стародавніх мудреців. Така позиція, без сумніву, надавала відчуття цілісного світо-

розуміння (хибного чи вірного з точки зору науки – це вже інше питання, до речі, сучасна наука, на жаль, так і не змогла побудувати в повній мірі цілісну картину світу). Таке поєднання в теософії науки, релігії та езотерики претендує на універсальність даної системи, оскільки намагається поєднати всі відомі методи пізнання – *релігію*, як метод образно-інтуїтивного пізнання світу, *філософію*, як інтелектуальний індуктивно-дедуктивний метод та *науку*, як експериментальний метод. Тобто тут є спроба синтезу інтелектуально-наукових методів пізнання з евристично-інтуїтивними.

В сучасному захопленні теософією однією з причин є, очевидно, й те, що соціальні трансформації, що охопили пострадянське суспільство викликали маргіналізацію широких верств населення, оскільки в них змінився звичний спосіб життя і моральні орієнтири. Звернувшись до світової історії, неважко помітити, що будь-які серйозні трансформації в суспільстві були підготовленими ідеологічно. Згадаймо, що ідеологія – це система поглядів, умонастроїв, концепцій, теорій і відповідних ним інститутів, що забезпечує внутрішню інтенцію розвитку і являється свого роду планом розвитку для широких мас населення і чого, власне, не було створено ні до, ні після проголошення так званої «перебудови» в колишньому Радянському Союзі. Навпаки, ставилася задача деідеологізації навчально-виховного процесу (подібні завдання в 90-х роках ХХ ст., наприклад, вирішувало Міністерство освіти України). Це привело, на наш погляд, не стільки до запровадження основ демократії, скільки до того, що велика кількість населення опинилася в маргінальному стані. В такому стані розгубленості, як відомо, особливо загострюються питання сенсу життя і визначення чітких життєвих орієнтирів. Крім того, відсутність чіткої державної ідеології та національної системи самореалізації особистості стимулюють духовні пошуки і прагнення відшукати таку систему за допомогою котрої було б можливим реалізувати себе як особистість, розкривши свої глибинні здібності, щоб мати змогу впевнено протистояти суспільним негараздам. Теософія ж не просто сповідує якусь певну ідеологію, а репрезентує її як ідеологію братства, взаємодопомоги і безкорисливості, доповнюючи її своєю системою самореалізації, що базується на езотеричному культурному потенціалі, причому не стільки просто пропонуючи її своїм послідовникам, скільки допомагаючи кожному через освоєння езотеризму знайти свій власний індивідуальний шлях самовдосконалення.

Теософське товариство з часу свого виникнення проголосило три головні мети:

1. Всезагальне братство, незалежно від кольору шкіри, раси, статі, віросповідання або касті.

2. Порівняльне вивчення релігій, науки і філософії.

3. Дослідження невідомих законів природи і прихованих сил людини.

Це повинно, на думку представників теософії, привести в першу чергу до гармонії і взаєморозуміння в суспільстві незалежно від сповідання віри. Кожну релігію вони розглядають в якості особливого прояву Божественної мудрості, котру необхідно пізнати.

Гаслом Теософського товариства є вислів: «Немає релігії вище за істину». Його послідовники вважають, що теософія існувала завжди, проявляючи себе через езотеричну частину кожної релігії, в цьому і є спорідненість релігій. Тобто езотеричні доктрини, на думку прихиль-

ників теософії, завжди стояли ближче одна до одної ніж їх зовнішній прояв або екзотерика. Виходячи з цього, послідовники Теософського товариства не схильні вважати теософію синкретичним вченням або новою релігією, як це, зазвичай, подається в науковій літературі.

Вирішуючи онтологічні проблеми, теософія намагається поєднати як матеріалізм так і ідеалізм (вчення, що мали гостре протистояння в ХІХ та до другої половини ХХ ст.), стверджуючи, що матерія і дух є лише протилежними полюсами єдиної універсальної реальності і на основі цього висновку проголошуючи, що теософія стоїть на позиціях монізму, оскільки долає вузькі межі як матеріалізму, так й ідеалізму.

Термінологія, якою оперують теософи є досить складною, але все ж тут спостерігається тенденція вживати терміни більш зрозумілими європейському читачу, і лише коли аналоги в європейських мовах є відсутніми, застосовується термінологія східних релігій. Так, наприклад, термін «теософія» по суті є грецьким аналогом санскритського слова «брахма-відья» або «божественне знання».

Необхідно відзначити про наявність певних демократичних засад Теософського товариства. Хоча його члени притримуються схожих поглядів, офіційної доктрини дане товариство немає. Згідно резолюції, прийнятої генеральною радою Теософського товариства, немає такого вчення або думки, котре б якимось чином нав'язувалося б членам Товариства або спонукало б їм слідувати. Можливо, в цьому проявляється індуїстська традиція, де особливо шанують тих мудреців, що започаткували нове вчення, називаючи їх «муні» (одне з імен Будди, як відомо, є Шак'ямуні, тобто мудрець з роду Шак'їв). На відміну від християнства, яке, зазвичай, негативно ставилося до самостійного тлумачення святого письма, в індійській традиції вважалося, що ведична література настільки обширна, що кожен може взяти з неї те, що йому до вподоби, тому зазвичай вітався індивідуальний пошук. Тому в деяких книгах, виданих послідовниками Теософічного товариства по іншому розставлені акценти ніж в роботах О.Блаватської, але це вважається цілком припустимим, оскільки тут заохочується самостійний підхід в освоєнні духовних цінностей. Теософське товариство виступає проти того, щоб його вважати релігійною організацією а тим більше сектою (що до речі було підтверджено рішенням американського суду), оскільки в нього входять як віруючі, так і невіруючі. В той же час на відміну від цілком світської організації його відрізняє почуття єдності і братства, що є характерним для духовних організацій. Дане Товариство не заявляє про те, що воно володіє істиною в останній інстанції, але прагне до створення умов для пошуку цієї істини, на основі взаємодопомоги і підтримки.

Часто дослідників теософії вводить в оману те, що одна з перших книг, виданих Теософським товариством називалася «Езотеричний буддизм», оскільки тут буддизм розглядається не стільки як релігія, започаткована Сіддхартхою Гаутамою, скільки «буддизм» як стан просвітлення, осягнення вищої, точніше божественної мудрості.

Відносно реінкарнації в теософії питання вирішується позитивно, але це вирішення ближче до філософії буддизму ніж до філософії брахманізму, оскільки в брахманізмі вважається, що душа трансмігрує з одного тіла в інше, то в буддизмі вважається, що людина складається з системи дхарм, найдрібніший частинок (як фізичних, так і духовних) і

після смерті дхарми розпадаються, щоб під дією карми зібратися в новому тілі. Тобто затрачені зусилля людини не пропадають даремно.

Послідовники теософії вірять в те, що О.Блаватська отримала вищі знання від махатм (буквально «махатма» означає «велика душа»). Це люди, які досягли повної самореалізації або богореалізації. Це не таємний уряд, вважають члени теософського товариства, а братство, яке логічно виникає, оскільки люди, що досягли досконалості, поєднані своєю свідомістю з усім світом, і тому можуть підтримувати зв'язок один з одним, вони можуть допомагати людям, що знаходяться в духовному пошуку, але не впливати на політичні події, оскільки свідомість людей не зміниться в позитивному плані, ніякі реформи не будуть ефективними.

В теософії, як уже зазначалося, розроблене своє вчення про досконалу людину. На відміну від ортодоксальних релігій, які вважають засновниками своїх релігій або ж богами, або ж пророками в якості унікальних особистостей, теософи притримуються тієї думки, що цього рівня розвитку може досягти звичайна людина, хоча можливо їй для цього буде потрібно не одне життя. Проблемі духовного розвитку велика увага приділялася в роботах наступниці О.Блаватської А.Безант, котра з атеїстки перетворилася на віддану теософії послідовницю. Так А.Безант в своїй роботі «Досконала людина» вказує на те, релігії присвоюють досконалій людині різні імена, але яким би не було це ім'я – Митра, Кришна, Осиріс, Будда, Христос – це всього лише імена, що символізують людину, котра стала досконалою. І цей досконалий ідеал не належить до якоїсь однієї релігії, нації, людському співтовариству, він не обмежений рамками однієї віри. Кожна релігія виконує свою місію з тією ефективністю, з якою ясністю вона цей ідеал висвітлює, і точністю, з якою вона вказує шлях його досягнення. Ім'я Христа, котре використовується для досконалої людини в християнстві, це не лише ніж ім'я людини – це найменування її стану духовного розвитку. «Христос в вас – надія слави» – ось ідея християнських вчителів, вважає А.Безант. Людина по мірі довгої течії еволюції досягає стану Христа, щоб завершити свій шлях, що тривав довгі століття, вона та, чиє ім'я в західних країнах пов'язано з одним з «синів бога», котрий досяг остаточної мети людського існування [11].

Таким чином проаналізувавши історію виникнення, цілі та завдання Теософського товариства, можна зробити певні висновки:

– Виникнення теософії пов'язане з кризою як традиційних релігій, так і раціоналістичного мислення. Теософія ж намагається створити універсальну систему знання поєднавши в собі філософію, науку і езотеричні засади як східних, так і західних релігій, акцент роблячи на езотеризмі, вважаючи, що саме через нього всі релігії пов'язані одна з одною. При цьому теософи намагаючись довести, що новітні наукові відкриття не суперечать стародавнім таємним знанням, тому виступають за синтез інтелектуально-наукових методів пізнання з евристично-інтуїтивними,

– Теософія сповідує ідеологію братства і взаємодопомоги, чим надає точку опори людям, що втратили морально-духовні орієнтири (як це спостерігається в нашому суспільстві) або знаходяться в духовних пошуках.

– Теософія пропонує свою систему самореалізації, що є вкрай важливим для людей, котрі живуть в нестабільному суспільстві і можуть розраховувати в більшості випадків лише на власні сили. Винцем духов-

ного розвитку в теософії вважається досягнення рівня божественності або рівня Ісуса Христа.

– Теософське товариство базується на демократичних засадах, справедливо вважаючи, що вдосконалення суспільства є можливим лише через вдосконалення конкретних людей. Тому в демократичних країнах влада не перешкоджає роботі Теософського товариства, виключенням були лише СРСР та фашистська Німеччина.

– Теософія може стимулювати розвиток науки уже тим, що пропонує діалог, пропагуючи своє парадигмальне бачення онтологічних, гносеологічних та антропологічних проблем.

– Так звана «перебудова» в Радянському суспільстві дозволила теософії вийти з підпілля, але широкого розповсюдження на даний час вона отримати все ж не може, головною причиною чого являється її езотеричний характер.

Література

1. *Безант А.* Эзотерическое христианство. – М.: ПП «Чертановская типография», 1991. – 195 с.
2. *Диакон Андрей Кураев.* «Сатанизм для интеллигенции». О Рерихах и Православии (комплект из двух книг). – Москва: Издательство «Московское подворье Свято-Троицкой Сергиевой Лавры», 2007. – 960 с.
3. *Диакон Андрей Кураев.* Кто послал Блаватскую? Теософия, Рерихи и Православие. – Краснодар: Издательство «Советская Кубань», 2000. – 399 с.
4. *Архимандрит Рафаїл.* О теософии. http://pravosl.narod.ru/Html/teosof_01.html.
5. *Соловьев В.С.* Современная жрица Изиды. Мое знакомство с Е.П. Блаватской и «теософическим обществом» – СПб: Издание Н.Ф.Мертца, 1904. – 342 с.
6. *Пазилова В.П.* Современная ли жрица Изиды? – М: Знание, 1991. – 64 с. – (Новое в жизни, науке. Сер. «Культура и религия», № 10.
7. *Ганди М.* Моя жизнь. – М., 1969. – 443 с.
8. *Владимиров А.* Кумран и Христос. – М.: «Беловодье», 2002. – 765 с.
9. *Крэнстон С. Е.* Е. Блаватская: жизнь и творчество основательницы современного теософского движения. Пер. с англ. Рига, 1999. Цит. По: Владимир А. Кумран и Христос. – М.: «Беловодье», 2002, с. 113.
10. *Минутко И.А.* Елена Блаватская: Великая провидица. – М: АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2005. – 384 с.
11. *Безант А.* Пути к посвящению. Совершенный человек. – М.: «АМРИТА – РУСЬ», 2003. – 144 с.

Матвеев В.А. Теософия в аспекте самореализации личности

Анализируется актуальность развития теософии и Теософского общества. Данная проблема рассматривается в историческом и философском аспектах. Особое внимание уделяется анализу теософии в аспекте самореализации личности.

Ключевые слова: теософия, мистицизм, самореализация, личность.

Matveev, V.A. Theosophy from the Aspect of Personal Self-Fulfilment

Analysis of relevance of theosophy development and the Theosophical society. This problem is reviewed in the historical and philosophical aspects. Special attention is paid to analysis from the aspect of personal self-fulfilment.

Key words: theosophy, mysticism, self-fulfilment, a personality.